

Віктор Зарецький — педагог

ІВАН ПИЛИПЕНКО

Такі зрозумілі і прості його погляди на завдання художника й на засоби підготовки до неї, — такі справжні, такі мало схожі на пусту балаканину... такі, врешті, суворі і блискуче відображуються у його житті.

Михайло ВРУБЕЛЬ

Листи до сестри

Постановка проблеми. Віктор Іванович Зарецький — непересічна особистість, один з провідних українських митців, доробок яких творить історію вітчизняного мистецтва. Висококласний фахівець, він також був наділений неабияким викладацьким хистом, вмінням щедро передавати свої знання і майстерність іншим, яскравим підтвердженням чого була його робота у Київському художньому інституті і керівництво приватною художньою школою. Багато митців, творчість яких тепер значною мірою формує дійсність сучасного українського мистецтва, можуть назвати В. Зарецького своїм вчителем, адже чимало з них розпочали свій шлях у професію з його рисувальної студії. Проте, на жаль, через різні причини лише деякі з них поділилися спогадами про Учителя, чого, звісно, недостатньо для розкриття художньо-педагогічної діяльності В. Зарецького, визначення її принципів і значення для розвитку вітчизняної системи мистецької освіти.

Завдяки тому, що автору даного дослідження випала щаслива нагода безпосередньо опанувати ази майстерності під керівництвом митця, знайомитися з його менторським методом і концепцією, поглядами щодо цілей і завдань мистецтва, наразі вже з позицій особистого досвіду викладання живопису, маємо можливість доповнити уявлення про його педагогічну практику. Відтак метою публікації є реконструювання і аналіз педагогічної системи В. Зарецького, розгляд її в контексті загальної мистецької ситуації.

Стаття виконана відповідно до плану наукових досліджень Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури.

Аналіз літератури. Слід відзначити, що в практиці українського мистецтвознавства на сучасному етапі розробленість творчого спадку митця представляє собою чимало публікацій, серед яких виокремимо ґрунтовні праці О. Авраменко і Л. Смирної (Медведевої). Велике значення

для розуміння світогляду мистця мають його виступи в художній періодиці. Проте педагогічна діяльність В. Зарецького все ще лишається недостатньо вивченою, налічуючи лише поодинокі матеріали, де подаються фрагментарні згадки його учнів.

Результати роботи. Результати дослідження базуються на особистих спогадах, які допомагають якомога повніше відновити образ В. І. Зарецького-педагога, визначити місце його педагогічної діяльності в системі мистецької освіти України.

У педагогічній роботі В. І. Зарецького маємо змогу виділити три періоди, різні за тривалістю і значенням. Першим його досвідом у педагогіці було викладання в Київському державному художньому інституті (1953–1957 рр.) на запрошення ректора С. О. Григор'єва. Основний розділ педагогіки В. І. Зарецького припадає на керівництво приватною художньою школою, фундатором і беззмінним викладачем якої він був (1978 — кінець 1980-х) Завершальний етап пов'язаний з окремими заняттями та індивідуальними уроками, які майстер вів для молодих художників у персональній майстерні після закриття його школи [1, 2].

Моя перша зустріч із школою В. Зарецького відбулась у 1981 р., коли, прийшовши з Армії, я намагався вступити до КДХІ, проте спроба була марною, адже на рівень моєї технічної підготовки згубно вплинула перерва в навчанні через військову службу. З неофіційного мовчазного дозволу екзаменаційної комісії нам, абітурієнтам, дозволялось у перервах між іспитами спостерігати за роботою інших здобувачів, отож тоді я і побачив «школу Зарецького» в малюнках його студентів. Зачарований і вражений новою для себе системою роботи над завданням, яка різко контрастувала із тим, чого нас навчали раніше, була одночасно простою і зрозумілою для молодої людини і давала в комплексі такий високий результат, що я будь-що вирішив потрапити на навчання до цієї Мекки художника-початківця.

Слід відзначити, що саме словосполучення «приватна школа В. І. Зарецького» було на той час майже із розряду чогось ірреального. Однак при всій несумісності власної справи з моделлю життєбудови у Радянському Союзі, така ініціатива була не поодинокую, адже хід мистецького процесу кінця 1970-х — початку 1980-х викликав появу різноманітних приватних шкіл, що функціонували нелегально, і інформацію про які розповсюджували лише у вузьких колах. На відміну від державних студій, загальнодоступних, спрямованих на навчання образотворчій грамоті й естетичне виховання громадян, які в силу своєї специфіки «самодіяльних творців» аж ніяк не могли давати достатньої академічної бази, приватні ініціативи в своїй діяльності керувались програмами і учбовими планами вищої школи, відповідно, тут концентрувались люди, що вже усвідомлювали себе художниками і прагнули здобути вищу мистецьку освіту, вступити до вузу. Так, у 1980 р. запрацювала на Лівому березі школа Іванова, паралельно, в спілчанських майстернях на території Києво-Печерської лаври збирались учні школи Ю. Малішевського, а на Перспективній вів свій клас О. Титов. Зазвичай кількісний склад студентів, задля уникнення зайвого розголосу, не перевищував п'ять–сім осіб. Стосовно цих навчальних груп необхідно також зазначити, що рівень викладання в них сильно різнився.

Як ми вже згадали вище, діяльність таких учбових осередків знаходилась поза офіційним полем, відтак інформацію про них цілеспрямовані потенційні студенти знаходили через знайомих. Не виключенням із цього правила була і школа В. Зарецького, приймали до якої лише за рекомендацією авторитетних і перевірених колег. Озброївшись клопотанням художника А. Яніна, автор, відстоявши довжелезну чергу з претендентів, успішно пройшов попередню сувору співбесіду, що проводила дружина В. Зарецького, М. Зарецька-Григор'єва, і восени 1981 р. прийшов на Філатова, 10-А.

Вже на той час школа вирізнялась неабиякою популярністю і кількість бажаючих потрапити на заняття значно перевищувала фізичні можливості їхнього розміщення. В пістрявому колективі студійців (біля 50 осіб) із нерівнозначним рівнем початкової підготовки, обдарованості, віковим дисбалансом, правив бал Майстер, який, не скований жорсткими, регламентованими учбовими програмами, знаходив можливості уважно і терпляче виховувати кожного, при цьому суворо вимагаючи усвідомлення визначень основ образотворчої грамоти і неодмінного росту практичного вміння. У ставленні до навчання працелюбний В. І. Зарецький дотримувався залізної дисципліни, режиму, навіть муштри, при цьому чутлива й добра його натура була щедрою й на похвалу. Так, з притаманним йому гумором і особливим ставленням до життя, він вивів результат і мого навчання — «Він прийшов до мене з шахти і піднявся на поверхню».

Надзвичайно багатий на ідеї і досвід, талановитий педагог В. Зарецький наполягав, що навчати потрібно основи, техніці, вмінню володіти рисунком, вибудовувати композицію, бачити й передавати колір, не зневажати деталі, при цьому не забуваючи налаштовувати молодих художників на образний підхід до сприйняття оточуючого світу. Знання й майстерність мають вибухнути в художникові, підштовхнути його до пошуку власної пластичної мови, лише тоді світ отримує творчу індивідуальність, яка й буде цікавою людям [3].

Задля важливої правильної «постановки ока», урозуміння моделі творчого процесу і виховання естетичного смаку у майбутньої креативної особистості на заняттях вводились обов'язкові короткострокові студії з копіювання портретного ряду з доробку великих майстрів — переважно Д. Веласкеса, М. Врубеля, М. Фешина.

Жива педагогіка і розвиваюча індивідуальність методика, ґрунтована на традиціях реалістичної школи, давала чудові резуль-

тати. Вважаємо за необхідне підкреслити, що принципова відмінність теоретичної методи В. Зарецького виражалась не в механічному завченні формальних означень образотворчої грамоти, а в здатності специфічно їх формулювати, органічно наблизити їх до вміння й навичок, до практичного застосування в учбовій і творчій роботі. Саме наявність органічного синтезу знання та вміння його застосувати, так би мовити, «зробити», одразу вирізняла випускників школи-майстерні В. Зарецького, що переконливо відобразилось і у факті щорічного вступу 90 відсотків її слухачів до мистецьких Вишів України.

Не зайвим буде також відмітити, що плеяда сучасних яскравих українських художників, які тою чи іншою мірою зобов'язані своїм вихованням В. Зарецькому (пройшли через його майстерню в КДХІ, навчалися в художній школі або ж користувались його порадами) — найкращий доказ великої результативності його педагогічної діяльності.

Висновки. Підводячи підсумки нашого дослідження, зазначимо що В. Зарецький, талановитий художник і природжений педагог, віддав чимало років вихованню молодих художників, безперервно й активно приймаючи участь в мистецькому житті України. Спираючись на традиції реалістичної школи, він розробив власні методичні принципи, в яких синтезувались його погляди на мистецтво, його вивчення й професійні спостереження щодо опанування ремесла художника. В центрі уваги його професійної методи завжди присутній постулат «школи», важливий з точки зору теорії і практики з неодмінним паралельним вихованням і всебічним удосконаленням творчої особистості. Значущість приватної ініціативи В. Зарецького для розвитку школи вітчизняного мистецтва важко недооцінити, зважаючи на кількість сучасних художників, що відносять себе до кола його учнів.

1. *Авраменко О.* Терези доли Віктора Зарецького. — К., 2006.
2. *Медведева А.* Віктор Зарецький: Митець, рокований добою. — К., 2006.
3. *Зарецький В.* Роздуми біля полотна. Розділ I // Образотворче мистецтво. — 1993. — № 1. — С. 7–10.

Анотація. Автор статті досліджує окремі моменти педагогічної практики В. Зарецького в приватній навчальній художній школі. На основі аналізу викладацького методу митця, залученню в науковий обіг раніше невідомих фактів, індивідуального досвіду спілкування реконструйовано образ В. Зарецького як педагога і творця, визначено вплив його особистості на формування студентів.

Ключові слова: Віктор Зарецький, педагогічна система, рисувальна школа, художні студії.

Аннотация. Автор статьи исследует отдельные моменты педагогической практики В. Зарецкого в частной художественной школе. На основе анализа преподавательского метода художника, привлечению в обращение ранее неизвестных фактов, личного опыта общения реконструирован образ В. Зарецкого как педагога и художника, обозначено влияние его творческой личности на формирование студентов.

Ключевые слова: Виктор Зарецкий, педагогическая система, рисовальная школа, художественные студии.

Summary. The author of this article investigates the separate moments of V. Zaretskyi's pedagogical practice at private art school. On the basis of the analysis of a teaching method of the artist, attraction in a reference earlier unknown facts, personal experience of dialogue, V. Zaretskyi person as teacher and artist is reconstructed, the influence of his creative person on shaping of the students is designated.

Keywords: Victor Zaretskyi, pedagogical system, art school, art studios.